

V N I T R O.

ZE TŘÍ MALÝCH DRAMAT PRO LOUTKOVÉ
DIVADLO.

OSOBY.

V zahradě.

Stařec.
Cizinec.
Marta, } vnučky
Marie, } starcovy.
Venkovan.
Dav lidu.

V domě.

Otec,
Matka,
Dvě dcery,
Dítě

němé osoby

Stará zahrada. osázená vrbami. V pozadí stojí dům, jebož tři okna v přízemí jsou ozářena. Lze jasně zřítí rodinu, bdící pod rozžatou lampou. Otec sedí u krbu. Matka, loket o stůl opírajíc, hledí do prázdna. Dvě mladé děvy, bělostně oděné, sklánějí se nad vyšíváním, v snění a usmívání, za vládnoucího v komnatě klidu. Hlavinkou spočívajíc pod levým loktem matky dřímá děčko. Vstane-li kdo z přítomných, aneb učiní-li posun, učiuí tak vážně, tichounce a činí dojem oduševnělý v té povzdálenosti, v jasu světla, za matnou rouškou oken. Do zahrady vloudí se obezřetně stařec a cizinec.

Stařec. Jsme v oné části zahrady, jež rozkládá se za domem. Nevkročí sem nikdy. Vrátka jsou na průčelní straně. — Jsou zavřena, a i okenice jsou zamčeny. Po této straně není okenic a já spatřil světlo . . . Ano; bdí dosud při svitu lampy. Štěstí, že nás nezaslechli; matka nebo mladé dívky byly by snad vyšly, a co bychom si byli počali?

Cizinec. Co počnem nyní?

Stařec. Především rád bych přesvědčil se, jsou-li všichni pospolu. Ano, vidím otce tam u krbu. Sedí, maje ruce složeny na kolenou . . . Matka loket opírá o stůl.

Cizinec. Hledí na nás...

Stařec. Nikoliv; neví, nač hledí; ani brvou nepohnula. Nemůže nás viděti, jsmeť zde v šeru velkých stromů. Nepřibližujte se však více... Jsouť v siní i obě sestry zesnulé. Vyšívají tiše; a dítě spí. Hodiny tam v koutě ukazují na devátou... a nikdo nemá tušení a nikdo nemluví.

Cizinec. Což abychom vzbudili pozornost otcovu a dali mu znamení? Obrátil hlavu v tuto stranu nyní. Chcete, abych zatůkal na okno? Jeden z nich musí to zvěděti dříve, než ostatní...

Stařec. Nevím který... Musíme býti opatrní... Otec je stár a churav... a matka těž; a sestry její jsou tak mladoučné... A všichni ji tak milovali, jak nikdo více nebude milovati... Neviděl jsem domu šťastnějšího... Ne, ne, nepřibližujte se k oknu, to bylo by horší než co jiného... Bude lépe dáti jim zvěst co možná prostě; jakoby šlo o věc všední; a nejeviti přílišného smutku; jinak by žal jejich snažil se předčiti žal náš a neznal by mezí... Pojdme do přední zahrady. Zaklepáme na dvéře a vejdem, jakoby se nic nebylo přihodilo. Já vejdu první; nebudou překvapeni, vidouce mne; chodívámť k nim někdy za večera, nose jim květiny neb ovoce, a trávívám s nimi některou tu chvíli.

Cizinec. Proč mám jíti s vámi? Jděte sám; posečkám, až budu zavolán... Nikdy mne dříve ne-

viděli... Jsem jen prostý kolemjdoucí; jsem cizinec...

Stařec. Bude lépe, nebudu-li sám. Neštěstí, o němž nepřinášejí zvěst jen ústa jediná, jest méně určité, méně trapné... Přemítal jsem o tom cestou... Vejdu-li sám, budu nucen promluvit ihned; tak zvědí vše po několika slovech, a já nebudu míti více co říci; a já se bojím ticha, jež následuje po posledních slovech zvěstovavších neštěstí... Za takové chvíle srdce puká... Vjedu-li spolu, řeknu na příklad, po dlouhých oklikách: Byla nalezena takto... Plula po vodě a ruce měla sepjaty...

Cizinec. Ruce noměla sepjaty... rámě její visela podél těla...

Stařec. Vidíte, jak člověk mluví, ani nevěda... a neštěstí ztrácí se tak v podrobnostech... Kdežto, vejdu-li sám, za prvních slov, jak je znám, bylo by to děsné, a Bůh ví, co by se stalo... Ale budeme-li mluvit jeden po druhém, budou nám naslouchati a nepomyslí na to, pohléděti neštěstí tváří v tvář... Pomněte, že bude přítomna matka, jejíž život visí na nitce... Jest lépe, roztrfí-li se první bolu vlna o pouhá slova... Neboť dobře jest rozhořiti se trochu kol nešťastných a nezůstavovati jich o samotě. I nejlhostejnější člověk běže na se, aniž to sám ví, část bolu... a bol se takto sdílí, tiše a netušeně, jako vzduch a světlo...

Cizinec. Šat váš je vodou prosáknut, a kapky s něho skrápají...

Stařec. Jen pláště mého lem ve vodu se ponořil. — Vám však bude zima. Prsa máte pokálena hlinou... Nevšimnul jsem si toho, cestou po tmě...

Cizinec. Vzkročil jsem do vody až po pás.

Stařec. Bylo tomu dávno, co jste ji našel, když já přišel?

Cizinec. Sotva několik minut. Šel jsem cestou ke vsi; bylo již pozdě a břeh se temnil. Jdu, oči máje upřeny na řeku, jež byla jasnější nežli cesta, když tu náhle, asi dva kroky od rákosí, spatřím cosi divného... Přikročím a zřím vlasy její vypluvší v kruhu nad hlavou, vířící po proudu...

(Uvnitř síně obě dívky obrátí hlavy směrem k oknu.)

Stařec. Viděl jste, jak oběma sestrám jejím zachvěly se vlasy na ramenou?

Cizinec. Ohlédly se směrem k nám... Prostě se ohlédly. Snad mluvil jsem příliš hlasitě. (Obě dívky skloní se opět nad prací.) Nehledí k nám více... Vešel jsem do vody až po pás a takto snadně uchopil ji za ruku a vytáhl na břeh... Byla krásná jako sestry její...

Stařec. Byla snad krásnější... Nevím, jak jsem tak pozbyl vši odvahy...

Cizinec. O jaké mluvíte odvaze? Učinili jsme vše, co bylo v lidských silách... Byla jistě déle než hodinu mrtva...

Stařec. Žila dnes ráno!... Potkal jsem ji, vračeje se z chrámu. Pravila, že odchází; šla návštěvou ke své bábě tam na druhý břeh řeky, kde jste ji našel... Neví prý, kdy že ji opět uhlídám... Jistě měla na rtech nějakou otázku; pak ale obávala se ji vysloviti a kvapně odešla. Rozpomínám se nyní... A já ničeho neznamenal! Usmívala se jako se usmívají ti, kdož chtějí mlčeti aneb ti, kdož obávají se, aby jim nebylo rozuměno... Zdálo se, že jen nerada doufá... Oči její nebyly jasné a hrubě ani na mne nehleděly...

Cizinec. Vyprávěli mně venkované, že viděli ji blouditi po břehu až do samého večera... Myslili, že sbírá kvítí... Možná, že smrt její...

Stařec. Kdož to ví?... Co vůbec víme?... Byla snad z těch, kteří se ničím nezjeví; a každý z nás tají nejednoho důvodu nežítí déle... Nelze nazíratí do duše lidské jako nazíráme do vnitra této síně... Jsou všechny na pohled stejné... vedou zcela všední řeči... a nikdo ničeho netuší... Žijeme po celé měsíce vedle někoho, jenž není více z tohoto světa a jehož duše nemůže se více k zemi skloniti; odpovídáme jim, na nic nemyslíce; a vidíte pak, co se stává... Mají vzeřzení nehybných loutek, co v duších jejich tají se tolik událostí... Ony samy

neznají sebe... Byla by žila jako každá jiná... Byla by opakovala až do své smrti: »Pane, paní, dnes ráno bude pršet«, aneb: »Půjdem k snídani, bude nás u stolu třináct«, aneb: »ovoce dosud neuzrálo«. Hovořívají s úsměvem o květech, jež opadaly, a za tmy pak prolévají slzy... Sám anděl neuzřel by, co nutno zřítí; a člověk chápe, až když jej stihne rána... Ještě včera večer seděla tamhle pod lampou, jako sestry její, a nebyti této události, neviděl byste jich, jaké vskutku jsou... Zdá se mně, jakobych zřel je dnes poprvé... Musíme připojiti cosi k životu všednímu, abychom mu porozuměli. — Tak žijí vedle nás ve dne v noci; a vy jich nerozpoznáte dříve, až když odcházejí na vždy... A přec, jak divnou to musila mít dušinku; tak ubohou a prostou, a nevyčerpateľnou dušinku měla ta má děvenka, když řekla to, co as jistě řekla, když učinila to, co as jistě učinila!...

Cizinec. V sní se nyní tichounce usmívají...

Stařec. Jsou klidni... Nečekali ji dnes večer...

Cizinec. Usínávají se v tichosti... Však, hle! otec klade prst na rty...

Stařec. Mílní děcko usnuvší na srdci matčině...

Cizinec. Ona ani zraku nepozdvihne, aby nevyrušila spánku jeho...

Stařec. Ustaly v práci... Vládne hluboké ticho...

Cizinec. Dívky upustily přádenko bílého hedvábí...

Stařec. A hledí na dítě...

Cizinec. A nevědí, že jiní na ně hledí...

Stařec. Však i na nás kdosi hledí...

Cizinec. Nyní pozdvihly zraky...

Stařec. A přece nemohou ničeho zřítí...

Cizinec. Tak jsou na pohled šťastni, a přec, člověk neví co...

Stařec. Mají pocit bezpečnosti... Dvěře jsou zavřeny; a na oknech jsou železné mříže... upevnili starého domu zdí; opatřili závorami dubové dvěře — zabránili všemu předem, čeho bylo se obávati...

Cizinec. Bylo by radno dáti jim konečně o utonulé zvěst. Kdos jiný mohl by předejiti nás a říci jim to náhle... Neboť dav venkovského lidu sběhl se na louku, kde dlela mrtvá dívka... Kdyby tak jeden z nich náhle na vrata zabušil...

Stařec. Marie i Marta jsou na stráži u utonulé dívky... Lidé jali se splétati nosítka ze snětí; a já požádal starší ze sester, aby, jakmile se dají na cestu, nás o tom zpravila. Postůjme zde, až přijde; půjde pak se mnou... Nebyli bychom mohli takto na ně hleděti... Já myslil, že postačí zabušiti na vrata; vejíti prostě, promluviti nějaké to slovo a říci pak... Ale nyní viděl jsem je příliš dlouho žiti tam u krbu...

(Vejde *Marie*.)

Marie. Již přicházejí, dědečku.

Stařec. Ty's to? — Kde jsou?

Marie. U paty posledních pahorků.

Stařec. Jdou tiše?

Marie. Řekla jsem jim, by modlili se tiše.

Marta je doprovází...

Stařec. Jsou četní?

Marie. Celá ves se sběhla. Přinesli též světla.

Já jim řekla, by je shasili...

Stařec. Kudy jdou?

Marie. Jdou úzkými stezkami. Kráčejí pozvolna...

Stařec. Času dost...

Marie. Dal jste jim zvěst, dědečku?

Stařec. Však to vidíš, že neřekli jsme ničeho...
Bdí ještě pod lampou... Pohleď, mé dítě, pohleď:
Tam uzíš cosi ze života...

Marie. Ach! Jak jsou na pohled klidni!...
Jest mi, jakobych zřela je ve snu...

Cizinec. Dejte pozor, já viděl, jak se obě sestry zachvěly...

Stařec. Vstávají...

Cizinec. Tuším, že blíží se k oknům...

(Jedna z obou sester přikročí k prvnímu oknu, druhá k třetímu, a obě, dlaně o sklo opírajíce, zírají upřeně do temnoty.)

Stařec. Ku prostřednímu oknu nepřikročil nikdo...

Marie. Hledí... Naslouchají...

Stařec. Starší sestra usmívá se do prázdna...

Cizinec. A mladší má zrak pln bázně...

Stařec. Pozor, zticha; nikdo neví, jak daleko kol člověka duše sahá...

(Dlouhé pomlčení. Marie políbí starce a přitulí se k němu.)

Marie. Dědečku!...

Stařec. Neplač, mé dítě... i na nás dojde...

(Opětné ticho.)

Cizinec. Hledí dlouze...

Stařec. A kdyby hleděly sto tisíc let, ničeho by nezřely, ubohé sestry... noc vůkol nich je příliš temná... Hledí v tuto stranu; a z oné příkvači neštěstí...

Cizinec. Dobře jim, že v tuto stranu hledí...
Nevím, co se tamto z luhů blíží. —

Marie. Tuším, že to dav. — Jsou ještě tak vzdálení, že lze jich sotva rozpoznati...

Cizinec. Jdou stezky klikatinou... hle, nyní zabočili k náspu, lunou ozářenému...

Marie. Ach, jaké lidu množství!... Lid z předměstí se sbíhal juž, když já tam byla... Berou se velkou oklíkou...

Stařec. A přec dojdou cíle; vidím je nyní...
jdou širou plání a tak jsou na pohled maličci, že

stěží lze jich postřehnouti mezi travinami... Řekl bys, že to děti hrájící si při luny svitu... a i kdyby ony tamto je zočily, nechápaly by... A byť se odvracely, neštěstí dojde přec, každým krokem víc a víc se blíží a stále vzrůstá; a ti, kdož je přinášejí, nemohou zastaviti jeho běhu, nemohou mu brániti... Jeť ono velitelem jejich a jest jim nyní sloužití mu... jde rovnou za svým cílem... nezná únavy a jde za jedinou myšlenkou... a oni musí ho býti poslušni... Jsou v srdcích smutni, a přec dále jdou... mají slitování, a přec vždy víc a víc se blíží...

Marie. Starší sestra neusmívá se více, dědečku...

Cizinec. Odešly od oken...

Marie. Líbají matku.

Cizinec. Starší sestra hladí vlásky spícího děcka, jež se nevzbouzí...

Marie. Ach, nyní objaly též otce...

Cizinec. A zase ticho...

Marie. Vracejí se opět k matce...

Cizinec. A otec zrakem sleduje velké kyvadlo hodin...

Marie. Řekl bys, že se modlí ani nevědouce...

Cizinec. Jakoby vlastním naslouchaly duším...

(Pomlčení.)

Marie. Dědečku, nezjevujte jim toho dnes večer!...

Stařec. Vidíš, nyní i ty pozbýváš odvahy... Já věděl, že lépe bylo by nenazíratí... Jsem osmdesátletý roky stár, a dnes poprvé mne pohled na žití zarazil... Nevím, proč vše, co tamto konají, jeví se mně býti tak divným a vážným... Bdí zcela prostě, pod rozžatou lampou a čekají, až nadejde noc, právě jako bdíváme my za večera; a přece zdá se mně, jakobych hleděl na ně s hůry jiného světa, znaje o jedinkou pravdu více, již oni netuší... Rcete, mé ditky! Proč, rcete, proč zbledli jste i vy? Či snad tají se cos jiného ještě, cos jiného, jež nelze vyslovit a jež nás k slzám nutí? Nevěděl jsem, že život tak hluboký tají smutek a nazírání naň že vzbouzí strach... Nyní, i kdyby nic nebylo se událo, měl bych o ně strach vida, jak jsou klidni... Důvěřují příliš v tento svět... co od nepřítele dělí je chudá jen okna... Myslí, že, majíce dvěře zavřeny, nic nestihne jich, a zapomínají, že v duši stále se cosí děje a svět že nekončí u prahu domu... Jsou si tak jisti svého viatkého života a netuší, že tak mnohý ví více než oni. ba že já sám, ubohý stařec, zde u prahu jejich, celičké to malé štěstí jejich jako chorého ptáčka v své staré dlaní svírám, již otevřít se bojím...

Marie. Mějte slitování, dědečku!

Stařec. My máme slitování, mé dítě, nad námi však není žádného slitování...

Marié. Dejte jim zvěst až zítra, dědečku, až za bílého dne... nebudou pak tak smutni...

Stařec. Pravdu máš, mé dítě... Lépe bylo by nejednati v noci. Světlo tak sladce na bol působí... Však co by řekli zítra? Neštěstí budí žehravost; ti, jež neštěstí stihlo, chtějí zvědět je první. Neradi zůstávají je v rukou cizích... Bylo by, jako bychom je byli oloupili o něco...

Cizinec. Ostatně nezbyvá na to času; slyším stlumené hlasy modlících se...

Marié. Tu jsou... Jdou za plotem...

(Vejde *Marta*.)

Marta. Zde jsem. Doprovodila jsem je až sem. Řekla jsem jim, aby postáli chvíli na cestě. (Slyšeti ryk dětí.) Ach, ty děti stále křičí... Zapověděla jsem jim jíti za zástupem... Chtějí však viděti, co se bude dít, a matky neuposlechly... Půjdu jim říci, by... Již zmlkly — Zda jest vše připraveno? — Nesu těž prstének, jenž byl u ní nalezen... Pak vzala jsem s sebou trochu ovoce pro dítě... Položila jsem ji sama na nosítka. Tak tam leží jakoby spala... Měla jsem s ní potíže; ty vlasy její nechtěly se poddati... Dala jsem natrhati chudobek... Je to smutné, nebylo jiných květů... Co vy zde? Proč nejste s nimi?... (Pohlédne oknem do vnitra.) Nepláčí?... Oni... vy jste jim ničeho neřekli?

Stařec. Marto, Marto, v duši tvé jest příliš mnoho života, nemůžeš porozuměti...

Marta. Proč neměla bych porozuměti? (Po chvíli pomlčení, s přízvukem vážné výtky.) Vy jste to nemohl učiniti, dědečku...

Stařec. Marto, ty nevíš...

Marta. Pak půjdu k nim já a sdělím s nimi...

Stařec. Postůj, dcero, na chvíli a pohleď!

Marta. Ach! Jak jsou nešťastni!... tak nemohou déle setrvati...

Stařec. Proč?

Marta. Nevím... Ale toť nemožno!

Stařec. Pojď sem, mé dítě...

Marta. Jak jsou trpěliví!

Stařec. Pojď sem, mé dítě...

Marta (ohlédne se). Kde jste, dědečku? Tak jsem nešťastna, že vás ani nevidím... Já sama nevím, co počíti...

Stařec. Nebleď na ně déle; až vše zvedí...

Marta. Půjdu k nim s vámi...

Stařec. Nikoliv, Marto, zůstaň zde... Spočiň se sestrou na staré lávce zde za domem a nehleď na ně déle... Jsi příliš mladá a nemohla bys více zapomenouti... Ty nevíš, co jest taková tvář, když zraku zjeví se smrt... Snad že bude následovati kvil... Neohlédni se... Snad nebude následovati nic... Pak, pak teprve neohlédni se, ničeho-li nezaslechneš... Člověk nikdy předem neví, jakou

cestou se bol bude bráti... Několik vzlyků z hlubin, to bývá obyčejně vše... Já sám nevím, co si počnu, až jich uslyším... To nepatří více k tomuto životu... Obejmi mne, mé dítě, nežli odejdu...

(Hlasy modlicího se davu se víc a více blíží. Část davu vnikne do zahrady. Slyšeti stlumený běh plachých kroků a šepotný hovor.)

Cizinec (k davu). Postůjíte zde — nepřibližujte se k oknům... Kde máte...

Venkovan. Koho?

Cizinec. Kde jsou ostatní? ... Ti, již nesou...

Venkovan. Jdou aleji ku hlavnímu vchodu.

(Stařec se vzdálí. Marta a Marie usednou na lavici, zády k oknům. Slyšeti ruch davu.)

Cizinec. Pst! ... Nehovořte.

(Ve vnitru komnaty starší obou sester vstane a zastrčí závoru u dveří.)

Marta. Otevřela dveře?

Cizinec. Naopak, zavřela je. (Pomlčení.)

Marta. Dědeček ještě nevešel?

Cizinec. Nevešel... Dívka vrátila se opět k matce... Druzí trvají bez hnutí a dítě stále spí... (Pomlčení.)

Marta. Sestřínko má, podej mně ruce...

Marie. Marto!...

(Pojmou se za ruce a líbají se.)

Cizinec. Nyní as zaklepal... Pozdvihlit všichni náhle hlavy... a hledí jeden na druhého.

Marta. Ach! Ach! Má ubohá sestřínko... Neubráním se slzám!... (Tlumí vzlykot na rameni své sestry.)

Cizinec. Nyní asi zaklepal... Otec pohleděl na hodiny a nyní vstává.

Marta. Sestro, sestřičko má, půjdu k nim též... Nesmíme zůstaviti jich déle samotných...

Marie. Marto! Marto! (Zadrží ji.)

Cizinec. Otec pokročil ke dveřím — odstrčil závoru... Otevírá dveře...

Marta. Ach! ... Zda vidíte...

Cizinec. Co?

Marta. Zda vidíte ty, již nesou...

Cizinec. Pootevřel jen... Vidím pouze část trávníku a vodotrysk... Stanul na prahu... nyní jakoby byl zvolal: Ach, to jste vy! ... Nadzdvihnul rámě... zavírá opět pečlivě dveře... dědeček váš vešel...

(Dav lidí přikročí k oknu. Marta a Marie povstanou, pak, pevně se k sobě vinouce, přiblíží se k oknům. Ve vnitru síně viděti starce, jenž byl vešel. Sestry utonulé obě vstanou; i matka povstane, uloživši děčko na křeslo, na němž byla seděla, tak že z venčí viděti spící dítě s hlavinkou na skrání schýlenou, v středu síně. Matka pokročí starci vstříc, podává mu ruku, již však dříve než tento ji uchopil, vztáhne zpět. Jedna z obou dívek jme se mu pomáhati svléci plášť.

druhá podává mu křeslo. Stařec však učiní odmítavý posun. Otec se usměje s podivením. Stařec hledí směrem k oknům)

Cizinec. Nemá odvahy promluvití... Pohleděl sem k nám...

(Ruch v davu stoupá.)

Cizinec. Pst!

(Stařec, spatřiv pod okny množství shromážděného lidu, odvrátí rychle zrak. Poslze jme se mluvití, a zvuk hlasu jebo, zdá se, že budí pozornost. Avšak otec nedá mu domluvití. Znova chápe se stařec slova a znenáhla stanou všichni ztrnule. Náhle matka se zachvěje a vstane.)

Marta. Ach! Matka nyní pochopí vše...

(Marta odvrátí tvář a skryje ji v dlaň. V davu ruch stoupá. Druh druhá tlačí ku předu. Děti volají, aby je matky nadzdvihly, tak aby lépe viděly. Matky tak učiní.)

Cizinec. S... t!... Posud nezjevil ničeho...

(Jest zjevno, jak matka se starce naléhavě vyptává. Tento promluví ještě několik slov; pak náhle všichni vstanou a zdají se tázati ho. Stařec pokynutím hlavy přisvědčí.)

Cizinec. Nyní to řekl... rázem to řekl!...

Hlas v davu. Již to řekl!... Již to řekl!...

Cizinec. Neslyšeti ani slechu...

(Stařec vstane; a neobrátil se, značí rukou na dvéře za sebou. Matka i otec i obě sestry vrhnou se na

naznačené dvéře, jež otec v chvatu není s to ihned otevřítí. Stařec brání matce vyjítí.)

Hlas v davu. Odcházejí!... Odcházejí!...

(V zabradě nastane tlačénice. Všichni derou se do průčelní zahrady; jedině cizinec setrvá u oken. V síni otevrou se dvéře dokořán; všichni najednou ze síně vyjdou. Otevřenými dveřmi lze zřítí hvězdnaté nebe, trávník a vodotrysk ve svitu lunny; jen děčko v osiřelé síni dále klidně spí. Pomlčení.)

Cizinec. Dítě se nezbudilo!... (Odejde.)